

KAMPENHOUT, WIEG VAN DE BLOKFLUITDAGEN¹

Jan Convents & Hubert Gulinck

De jaarlijkse blokfluitdagen, sedert 1993 in Mechelen georganiseerd, zijn voor talrijke liefhebbers en professionals uit binnen- en buitenland hoogdagen van muzikale opleiding en samenspel. Weinigen weten dat dit evenement zijn oorsprong heeft in Kampenhout. Dit artikel beschrijft de geschiedenis van de Kampenhoutse beginjaren 1990 tot 1992. Maar eerst enige uitleg bij een vaak onderschat instrument.

BLOKFLUIT, HUH?

Een eerste categorie wereldbewoners denkt bij 'blokfluit' meewarig aan flowerpower-nerds. Een tweede categorie herinnert zich met afgrijzen de schrille klanken uit ooit verplichte blokfluitlessen op school. Een derde categorie zal daarentegen in lyrische bewoordingen spreken over de enorme veelzijdigheid van de blokfluit.

De blokfluit zoals we ze thans kennen dateert waarschijnlijk uit de 12de eeuw, ontwikkeld uit vroegere volkse fluiten of 'pijpen'. De blokfluit bleef, ook bij de grote componisten, populair tot halweg de 18de eeuw, maar was in de 19de eeuw volledig uit het muzieklandschap verdwenen. De dwarsfluit ('flauto traverso') met haar meer doordringende klank was beter geschikt voor de steeds groter wordende orkesten en stootte de blokfluit ('flauto dolce') met haar zachtere klank van de troon. De wedergeboorte van de blokfluit vond plaats in de vroege 20ste eeuw, onder de impuls van Arnold Dolmetsch en zijn zoon, pioniers voor de herleving van oude muziek en het bouwen van instrumenten naar oude modellen.

Eigenlijk gaat het helemaal niet om 'een' instrument maar om een grote familie van instrumenten. Want blokfluiten zijn er in alle maten. De meest gangbare reeks bestaat uit de klassieke vier (SATB): sopraan (laagste toon c^{''}), alt (f[']), tenor (c[']) en bas (f). Ter uitbreiding voegen we daar nog de sopranino (f^{''}) en de grootbas (C) aan toe. Zeldzame extremen zijn een minifluitje in c^{'''} van 10 cm lengte tot een subcontrabasblokfluit in FF van 3,2m. Er zijn bovendien varianten zoals de alto in g['] of de sopraan in d[']. Dan hebben we het nog niet over het onderscheid tussen onder meer renaissancefluiten en barokfluiten. Het instrument is nog steeds in ontwikkeling, getuigen bijvoorbeeld de innovatieve 'eagle-fluiten' van blokfluitbouwer Adriana Breukink uit Enschede, geschikt voor orkest-samenspel. Klassiek, jazz, folk, pop: overall bieden de blokfluiten met hun ronde betoverende timbre thans hun bijdrage.

PENTAULI, DE VOORLOPER VAN DE BLOKFLUITDAGEN

Deelgemeente Berg bleek een veertigtal jaren geleden enkele vertegenwoordigers te huisvesten van de derde bovengenoemde categorie. We denken in de eerste plaats aan de familie Convents (Jan en dochters Anneleen en Katrijn) die in Berg woonde van 1984 tot 2008. Jan Convents, co-auteur van dit artikel, is trouwens de initiatiefnemer geweest van de Blokfluitdagen. Dan waren er Jan Decock, en Hubert Gulinck (co-auteur van dit artikel). Hubert Gulinck en Marijke Van Loo (eerste dirigent van Jong-Cantabile en dirigent van het Orff-ensemble Okamambo) speelden in de vroege jaren '80 blokfluitduetten. In 1986 richtten Jan, Jan, Hubert, Anneleen en Katrijn, allen leden van het koor

¹ Overgenomen uit Heemkring Campenholt, Jaarboek 2022, Kampenhoout
www.campenholt.be

Cantabile, het blokfluitkwintet 'Pentauli' op. Het ensemble verzorgde enkele optredens binnen en buiten de gemeente, zoals tijdens de Open Monumentendag op 9 september 1990 in het kasteel Ter Balkt. Bij wijze van grafische grap ontstond het embleem van Pentauli: een walvis met opengesperde bek en in de plaats van baleinen een stel blokfluiten². Dit logo werd voor enkele jaren overgenomen door de vzw Blokfluitdagen. Naast Pentauli richtte Jan Convents ook nog het blokfluitgroepje 'De Pragmatieke Sanctie' op, waar wat minder gevorderde spelers aan deelnamen.

Het blokfluitensemble Pentauli, optreden ter gelegenheid van de vormselviering in 1989 in de kerk van Berg. V.l.n.r.: Jan Convents (sopraanblokfluit), Katrijn Convents (alt), Hubert Gulinck (alt), Jan Decock (tenor), Anneleen Convents (bas).

Het walvis-logo van Pentauli

² Wat hebben blokfluiten met walvissen te maken? Niets uiteraard. Het embleem ontstond als een rijtje blokfluiten, gestileerd als vormden ze samen een harp. Deze leek dan op de bek van een walvis... Dan ontstond de woordgrap 'Red de walvissen, speel blokfluit'.

HET EERSTE BLOKFLUITFESTIVAL

Intussen had Jan Convents een jong professioneel blokfluitkwartet aangesproken: 'Vier op 'n Rij', bestaande uit Bart Spanhove, Geert van Gele, Joris Van Goethem en Paul Van Loey. Daaruit groeide het idee bij Pentauli om een echt blokfluitfestival³ te organiseren in Kampenhout. De leden van Vier op 'n Rij werden uitgenodigd als docenten en het prille festival vond plaats op zondag 18 maart 1990 in de bovenzaal van Den Ast, bijgewoond door een 40-tal fluiters, van jong tot oud, van basisniveau tot professionelen. Het werd een boeiende dag met ateliers aangepast aan elk niveau en verdeeld over de vier docenten. De dag werd bekroond met een 'grootkoor' bestaande uit alle deelnemers en met een eindconcert door Vier op 'n Rij.

Organisator Pentauli verkeerde echter in zware mineurstemming, wegen het plotse overlijden van Jan Decock op 13 maart. Het festival kon op zo'n korte termijn niet meer afgelast worden. Dit overlijden van een goede vriend luidde het stilaan uitdoven in van het kleine Kampenhoutse ensemble, dat meer en meer opging in de organisatie van de latere blokfluitfestivals.

HET TWEDE EN HET DERDE BLOKFLUITFESTIVAL

De feestzaal Den Ast bleek te klein te zijn toen de inschrijvingen voor het tweede festival binnenliepen. Er werd daarom uitgeweken naar de Rijkschool (thans basisschool Het Spectrum) in de Tiendeschuurstraat. De meer dan 100 deelnemers werden op zondag 21 april 1991 nogmaals uitgedaagd door dezelfde docenten van Vier op 'n Rij. De relaties van deze vier in de professionele muziekwereld speelden in het voordeel van het festival. De Vlaamse componist Jan van Landeghem componeerde speciaal voor dit festival het stuk 'Ali-Baba en de 40 rovers', dat opgevoerd werd in nogmaals een indrukwekkend blokfluit-grootkoor. Ook deze keer verzorgden de vier docenten een eindconcert, in de akoestisch schitterend klinkende Sint-Servaaskerk van Berg.

Het derde festival op 22 maart 1992 vond eveneens plaats in de Rijkschool, maar ontving reeds meer dan 160 deelnemers. Het festival kreeg niet alleen door dit groeiend aantal nog meer allures. De vzw Musica, gevestigd in Peer en thans ook gekend als 'Impulscentrum voor Muziek', werd mee in het bad getrokken. Ook droegen niet minder dan acht extra docenten bij tot de dagopleiding. De meest opvallende naam hieruit is die van Marion Verbruggen uit Amsterdam, toen reeds een internationaal bekende en veelzijdige muzikante. Marion en Vier op 'n Rij verzorgden het eindconcert in de kerk van Berg. Een bijzondere aanvulling van het festival was een muziekbeurs (blokfluiten, muziekpartituren), met onder meer vzw Musica, de blokfluitbouwer Moeck en muziekwinkel Saltato uit Gent.

Groepsfoto van de deelnemers van het tweede blokfluitfestival, Rijkschool Kampenhout, 21 april 1991.

³ 'Blokfluitfestival' werd jaren later herdoopt tot 'Blokfluitdagen'

Eindconcert van het 3de festival in de kerk van Berg op 22 maart 1992.

V.l.n.r.: Marion Verbruggen en Vier op 'n Rij: Paul Van Loey, Joris Van Goethem, Bart Spanhove, Geert Van Gele.

Tot zover de Kampenhoutse prille geschiedenis van de Blokfluitdagen. Wat volgt is een beknopte weergave van het verdere verloop tot heden.

DE VERHUIZING NAAR MECHELEN EN HET VERVOLG

Het zat eraan te komen: ook de beschikbare ruimte in de Rijksschool van Kampenhout zou te klein worden wegens de steile groei van het succes van de blokfluitfestivals. Reeds in 1991 kwam er een aanbod om het hele gebeuren naar Mechelen te verhuizen. De stad was beter bereikbaar voor deelnemers en docenten, er was meer ruimte beschikbaar in het Conservatorium en de concerten konden plaatsvinden in het Cultureel Centrum. Er kwam bovendien steun en medewerking van het Festival van Vlaanderen, naast die van Musica-Peer. Een aantal concerten werd opgenomen voor de radio. Een cafetaria verhoogde de gezelligheid gevoelig. Een grote bijdrage tot deze gezelligheid leverde trouwens de 'Hopper', een biertje dat tijdens de periode 1988-1990 ontwikkeld was voor het Kampenhoutse koor Cantabile en dat werd geserveerd door Pentauli en enkele enthousiaste vrienden uit het koor.

In 2002 is het festival éénmalig naar Antwerpen verhuisd, in een samenwerking met Laus Polyphoniae. Toch vonden de meeste deelnemers de ontmoetingsplek in Mechelen gezelliger en praktischer. Bovendien kon het gebeuren al gauw ook in het Scheppersinstituut terecht, zodat de organisatiemogelijkheden nog verbeterden.

Langzaam evolueerden de Blokfluitdagen naar een festival "oude muziek", met ook aandacht voor andere instrumenten: de gamba, de luit, de nyckelharpa... en georganiseerd door 'vzw Blokfluitdagen'. In precoronatijden kwamen er zo'n 200 (voornamelijk) amateursmuzikanten naar Mechelen voor een rijk driedaags programma: samen musiceren, les volgen, luisteren naar topconcerten en natuurlijk vrienden ontmoeten. Zoals vrijwel alle cultuurevenementen werden de Blokfluitdagen tijdens de pandemie gereduceerd, maar er kwamen in de plaats meerdere online-workshops per jaar.

FLANDERS RECORDER QUARTET

Het is dankzij de steun en medewerking van Vier op 'n Rij dat de Blokfluitdagen geworden zijn wat ze nu zijn. Sinds 1987 speelden de vier beroepsblokfluiters intensief samen. In die periode zijn ze uitgegroeid tot de wereldtop en behaalden titels als Cultureel Ambassadeur van Vlaanderen en festivalster in het Festival van Vlaanderen. Onder de naam 'Flanders Recorder Quartet' verzorgden ze 2500 concerten in 52 landen, organiseerden workshops wereldwijd en produceerden 24 cd's. In 2017 en 2018 zijn ze met een uitgebreide afscheidstournee uitgewuifd. Individueel blijven de leden op topniveau spelen en lesgeven, maar ook de Blokfluitdagen actief steunen. Geert Van Gele is in de loop van de jaren afgelost door verschillende beroepsmusici. De jongste jaren was dat Tom Beets, die zich samen met Eline Accoe nu ook zeer actief inzet voor het project.

EPILOOG

Kampenhout had en heeft nog steeds een rijke muziektraditie, met talrijke koren en fanfares, De Vlier, de Kerkpoortclochards, ContraBasta, de muziekschool Class&Jazz... Niet in het minst dient het Brabants Centrum voor Muziektraditie⁴ vermeld, sedert 2021 gevestigd in het cultuur- en ontmoetingscentrum De Krop. Het feit dat de tot over de landsgrenzen vermaarde Blokfluitdagen in Kampenhout zijn ontstaan, mag met trots aan de lokale muziekgeschiedenis worden toegevoegd.

⁴ <https://www.kampenhout.be/bcm>